

BUDAPESTI JOGHALLGATÓK
DOLGOZATAI - I.
Budapest, 1970

Részvez Tamás:

A BÜNTETŐJOG OKTATÁSA KAPUNKON

/1177 - 1848/

Készült a Magyar Jogtörténelmi Tudományos Diákkörben

A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara 1967-ben alapításának háromszázadik évfordulóját ünnepelte. Az 1635-től Magyarországon működő Egyetem két karához/hittudományi kar, bölcsészeti kar/ a jogtudományi kar 1667-ben csatlakozott. E felvidéki város - mint ismeretes - az egyetemnek 1777-ig adott otthont, ezután az egyetem a Pestre költözött át. Az 1777-es esztendő tehát jelentős változást hozott karunk életében. E változást csak növelte a Raito Educationis, mely nemcsak az egyetemi oktatás rendszerére, hanem az egész tanügyi szervezetre nagy hatást gyakorolt. Az országos tanulmányi rendtartás nagy módosítást igényelt. Az országos tanulmányi rendtartás nagy módosítása többek között az egyetemi tanítás céljának meghatározása. Ezzel az egyetemi tanítás célja nemcsak az ifjúság képessé tétele az állami és egyházi feladatok ellátására, hanem ezenkívül a magasabb tudományos képzés megvalósítása is.¹

E dolgot megírásakor nem lehet célunk karunk történetének akárcsak rövid felvázolása sem, annál inkább azonban a büntetőjog oktatásának, az oktatási anyagának a feltárása attól az időtől, hogy a karral Magyarországról áthelyezték. Ezt a célkitűzést nemcsak az teszi indokolttá, hogy a budapesti időszak büntetőjogi oktatásának elemzésével jogtörténetírásunk eddig teljesen adós maradt, hanem az is, hogy így talán lehetővé válik annak a hatásnak lemérése, melyet az egyetemi oktatás a XVIII-XIX. sz.-ban a büntetőjogtudomány hazai fejlődésére gyakorolt.

A büntetőjog oktatásának ügye valamely adott országban és korszakban természetesen legösszefüggő a büntetőjog általános helyzetével is.²

Logikusnak tűnik tehát, hogy a dolgot témájának tárgyalása előtt röviden felvázoljuk a büntetőjog általános helyzetét az egyetem Budára költözését követő időszakban.

A fentemlíttett jogág helyzetre megnevezésről hatott az a tény többek között, hogy egészen 1878-ig nem volt Magyarország bűntörvénykönyve. A bűntörvény elmaradottsága ezzel is megmagyarázható, de valódi mélyebb okot az alapprobléma, a társadalmi-gazdasági viszonyokban keresnünk és találhatjuk meg. Ezeknek elemzésére itt nem kívánunk kitérni. A feudáliszmus utolsó évszázadaiban a bírói gyakorlat a tripartitumnak nemcsak magánjogi, de szétszórt és rendszertelen bűntörvényi rendelkezéseire is támaszkodott. Ezenkívül különböző büntetőjogi szabályokkal találkozhatunk, amelyeket esetenként a rendi országgyűlések hoztak, természetesen minden rendszer nélkül.

A hazai társadalmi-gazdasági viszonyok visszamaradottsága hosszú időn át hátráltatta a tudományok fejlődését is. A bűntörvénytudomány területén sem találunk rószabb állapotokat. Ez azonban teljesen érthető is. A bűntörvénytudomány ugyanis a büntetőnormák rendszerére vonatkozó fogalmak és lételemek összességére, s az önmagukat túllélt normákra vonatkozó tudományos nézetek is szinte egészen a reformkorozáig, jó részét retrográd jellegűek voltak.

Ez a retrográd jelleg mutatatható ki Huszty István jurisprudentia practica seu commentarius novus c. művéből is, amely pedig több mint ötven évig a magyar bűntörvényi oktatás vezérfonalánál szolgált, "és konzervatív felfogása rányomta bélyegét több jogásznemzedék arculatára".⁴

I. A bűntörvényoktatás a XVIII. sz. végén karunkon
Stur József Róló

a./ Mint az előbbiekben láthattuk, a büntetőjog és annak tudománya a tárgyalni korszakban sorsalmas kárpot mutattott. A büntetőjog az egyetemen egy évszázadon át nem szerepelt külön tantárgyként. Először a jus patrium, a hazai jog részeként, e tárgy keretében tárgyalták. A büntetőjog oktatásának kifejtésében kialakult vita 1775-ben sikerült jutott

nyugvópontokra, hogy e jogág oktatását ezután nem a hazai jog egyik tanára, hanem a parókia jog professzora volt köteles előadni, végül, a rendelkezést a Planum iuridicoe facultatis /1775/ c. rendtartás tartalmazta, mely a továbbiakban megnevezte, hogy a bűntörvényoktatásánál a Praxis Criminolista kell szem előtt tartani.

A planum tartalmazta az első szigorlati rendtartást is, amely szerint a szigorlati tárgyak között a büntetőjog is szerepelt. Témánk szempontjából különös jelentőséggel bír a Ratio Educationis /1777/ azon rendelkezése, mely előírja, - mintegy a használatban lévő könyvek között egy sincs, "amely a tanároknak és a tanulóknak egyaránt ajánlható volna" - egy bűntörvényi tankönyv megírásának szükségességét. Addig azonban, míg ez nem történnik meg, a "büntetőjog a Códex Theoreticus utmutatása szerint adandó elő, miközben figyelemmel kell lenni a hazai törvényekre".⁵ E rendelkezés szóhasználatát kell élethez, ugyanis a büntetőjogot lényegileg tosvábbra is Huszty tankönyvéből oktatták. Az egyetemi oktatás időtartamát már a Planum állapította meg, mégpedig három évben, az eredeti két év helyett. Ez a változás jogásznemzedékünk számára is jelentőséggel bír. Míg ugyanis a két éves oktatási időben a bűntörvényoktatás a második évtől kezdve három hónapján belül megtörtént, addig a tanulmányi idő három évre való felállításával a tárgy a harmadik év II-ik felében került előadásra. Hozzá kell tennünk azonban, hogy e változás nem rögzült, hanem csak az 1779/80-as tanévben valósult meg.

A fentiekben vázolt tanulmányi rend sem volt hosszú életű. A hároméves tanfolyamot ugyanis az 1784. augusztusi rendelet négy évre emelte fel. Ebben a rendszerben a büntetőjogot a második és második felében oktatták. Az előadások e tárgyból először és délután 1-1 óra hosszúságú tartották. A fenti jogszabálynak érdekes rendelkezése az, amelyik kitér a büntetőjog előadásainak fontosságára, aminek oka: "Quia in materia municipalis patriae leges multum deficiunt".⁶

A felettas hatóságok a büntetőjog oktatásának elősegítése érdekében ezenkívül még több rendelkezést hoztak. Ilyen volt például az a helytartótanácsi utasítás, mely felhívta Sturt /akiról a későbbiekben még bővebben is megemlíkeltük/ arra, hogy fejezze be római jogi tankönyvét /melynek nyoma veszett/, ha ugyan megírta egyáltalán/ és a továbbiakban a büntetőjog-gal foglalkozzon alaposabban. Az 1791-92-es Országgyűlés azon bizottsága is behatárolta a büntetőjog oktatásának adatait az új közoktatási rendszer kialakításának előkészítésé-
lett volna. Ennek során a bizottság megállapította, hogy "Hi-
ányzik a büntetőjognak olyan tankönyve, melyet az előadások-
nál kötelezően elő lehetne írni". Huszty István oly sokat
emlegetett munkája ugyan még ideiglenesen használható, de
szükséges volna "valamely rendszerezesebb és teljesebb mű",
mely felölelné mindazt, ami Huszty művének megjelölése óta
változást hozott. Mint látni fogjuk ez "A rendszerezesebb és
teljesebb mű" azonban még sokáig váratott magára.

b./ Stur József Működés és Oktatói Tevékenysége:

Stur József 1772. június 12-én került az egyetemre.
A helytartótanácos őt nevezte ki a megüresedett termésket-
jogi, magán- és közjogi tanzsékre. A fentiekből már kiderült,
hogy a büntetőjog és a római jog oktatását csak 1777-ben vet-
te át. Ekkor emelkedett egyébként jogágunk az önálló egyete-
mi tantárgy rangjára.

Arra nézve, hogy mit adott elő a büntetőjog legelső
pesti professzora e diszciplínából, csak törekedés adhatunk
vannak. Ennek elsődleges oka, hogy Stur e tárgyból nem fej-
tezt ki közzétett irodalmi munkásságot. Büntetőjogi nézetelie
is csak két fennmaradt, latinnyelvű előadási jegyzetből tu-
dunk következtetni.

Az első jegyzet 1804-ből származik.⁷ Ebből elsősorban
a professzor büntetőjogra vonatkozó általános nézetei tűnnek
ki. A büntetőjog fogalmait úgy határozza meg, hogy "A büntetőjog

jog összetett eszmét foglal magában, hogy tehát könnyebben
lehesse érteni, egyszerűbb dolgokra kell ezt visszavezetni".
A büntetőjogtudomány szerinte - elméletből és gyakorlatból
áll, ahhoz tehát megkívánhatik úgy az elméletnek, mint a gy-
akorlatnak megszerzése egyaránt, hogy aki a jogtudomány e-
zen részének egyikét vagy másikat nélkülözi, szakjogásznak
nem mondható". Ezekből a meghatározásokból kevés következte-
tést lehet levonni, minthogy József csak az általánosság
síkján mozognak, s nyílt azonban meg lehet állapítani, hogy
Stur nem jelentett nagy haladást a büntetőjogtudomány to-
vábbfejlesztése során.

Ezt látszik bizonyítani az a meghatározás is, amelyet
Stur a büncselekmény fogalmáról adott. Értelmezésben ezt írja:
"némiyek azt állítják, hogy nem lehet meghatározni /mármint
a delictumot/, de ezek két kérdést összezsavarának, ti., hogy
mi a delictum magában véve és mit kell delictumnak megállapí-
tani". A professzor a továbbiakban tagadja, hogy ezt meg le-
hetne határozni. Ezt márcsak azért sem lehet - írja -, mert a
delictumok "nemzetek és korok különfélesége szerinti különbö-
zők, ti., hogy egyszer delictumok, másszor nem azok". Magát
a büncselekményt a következőképpen határozza meg: "A büncse-
lekményt néhányan úgy határozzák meg, hogy az emberi büntető
törvény szabad megsejtése. Ez a meghatározás nem teljes, ha-
nem hozzá kell tennünk, hogy: külső mert ha a cselekmények
csupán az észben maradnak, hibák lesznek, de nem büncselek-
mények". Ehhez azonban hozzá kell tennünk, hogy szerzőnk e-
zen álláspontját az 1792.-iki Códer delictis eorumque poenis"
javaslata alapján fejtí ki, melyben principunként állapított-
ták meg, hogy a gondolatokat büntetni nem szabad.⁸

Stur foglalkozik a büntetőtörvény céljával is. Ennek
során megállapítja, hogy a büntetőtörvénynek kettős célja van.
"A közelebbi cél ugyanis az igazságosság, hogy ez gyakorlat-
tassák és a jogtartság természetesen ki legyen zárva. A tá-

valóbbi cöfi bizonyára a közzó és a magánjrdék cöfihetelensége". A jegyzet a továbbiakban a büntetőjog tárgyát próbálja meghatározni mégpedig akként, hogy azt minden esetben szabad és kúrsó cselekedetek képezik. Érdemes az a definíció, melyet Stur a büntetőjogviszonyok alanával kapcsolatban fejt ki. Ezek szerint a "büntetőjogviszony egyes alanai cselekedtek, mások szenvedők. Cselekvő: 1. a törvényhozó, amelyben következményeket füz a cselekményre, 2. a bíró, amelyben a törvényeket a cselekményre alkalmazza. Szenvadó: 1. a bíró, mint ahogy tisztviselő és hatalma a törvényekből follik, 2. azt csak a törvények szerint gyakorolhatja, 2. az összes a- latvalók, mint hogy a törvények az ő cselekményekre hozattak, 3. az ország területén tartózkodó külföldiek, tétéles nemzetközi joguk szerint".

Lányegésben tehát emyli az, amit a kezdeti időszakban a büntetőjog első professzorának oktatói tevékenységének irásos bizonyítékairól tudtunk.

Egy 1808-ból származó előadásjegyzet azonban most tovább bővítli ezeket az ismereteket. E jegyzetet Stur előadásai alapján Emericus Magjthyml de Keselöke készítette. Hozzá kell azonban tennünk, hogy ez az a Stur utolsó aktív esztendője volt, hiszen a professzort még ugyanebben az esztendőben nyugdíjazták.

Mielött ismeretelnünk a jegyzet főbb mondatváltóit, meg kell állapítanunk, hogy az ilyen jellegű munkákból nehéz megalapozott következtetéseket levonni, mint hogy ezeket általában hallgatók jegyzeték le, s a jegyzet színvonala nagyban annak leírójától függ.

Az assercionnes ex jure criminaali⁹ negyvenhárom éveszaból áll, nélkülözve bármilyen rendszert. Egyes anyagi jogi intézményeket öletszerűen követnek eljárási rendelkezések is. Ehellyütt nem szándékozunk a kis fizetett egységben ismeretelni, csupán a lanyegesebb megállapításokat öhetjük kiemelni.

A szerző az első szakaszban próbálja megfogalmazni a büncselekmény fogalmát: Delictum a facto, peccato, atque vitio differt. A meghatározás lanyegében az akkori büntetőjogtudomány szintjének megfelelően vizsgálja a fogalmat. A büntettek elkövetőit már itt is két csoportra osztva találjuk: nevezetesen tettesekre és részesekre /in volentes quogue, atque Conscientes delinqui potest, 3. szakasz/.

A fenti megállapításunkat láthatjuk igazolódni a következő pontban /VI/, mely egy általánosnak mondható eljárás szabályt tartalmaz: ob idem delictum nemo vel pluribus poenit, nec a pluribus iudicibus puniri potest. A jegyzet szerint a büncselekmények súlyát társadalomra való veszélyességük határozza meg. /Poenae Criminales pro circumstantiis Rei publice iam augenda sunt. VIII./.

Stur - aki, mint már láttuk előadásait Huszty könyve alapján tartotta - foglalkozott a büncselekmények miatt jogfoglalt vagyontárgyak problémájával is. Rámutat arra, hogy csak az elkövető vagyontát lehet lefoglalni, másfél nem. Ez a regula abból az elvből folyik, hogy senkit nem lehet megbüntetni olyan büncselekményekért, melyeket nem ő követte el. /Nec alius pro alio puniri potest, nec alterius Bona cum delinquentis Bonis Fisco cedunt. XIII./

A fenti szabályból természetesen követhetik az is, hogy: Si bona, quae Fiscus sibi ob delictum vindicavit aere alieno exhausta sunt, creditoribus relinqui debent. /XII./

A büntetőjogtudomány e korban már régóta ismerte a beszámíthatóság fogalmát. Ezt tükrözi jegyzetünk azon megállapítása is, mely szerint: Quamvis in lociis intervellis delinqui possit, in dubio tamen pro furore decidendum est. A büntett stádiumai: a kísérlet és a befejezett büncselekmény. /Conatum delinq endi ob ipsum delictis secernendum in genere esse./

Jogunkban T-égi törvényeink nem tesznek említést sem az egyházról, sem a többségről, ugyanakkor azonban a gyakorlat már ismerete, sőt alkalmazta a büntetés kiszabásakor a kumulációt elvést, Husztynál az abszolút szabálya található. Ugyanezt az elvet vallja Stur is, mádon azt állítja, ha "Sic plura Delicta diversi generis concurrunt, Justa haec regula observatur: major poena, absorbet minorem. /XVII./

Mint azt a dolgozat bevezető részében már véztük, a büntetőjogtudomány korszakunkban még nem nagyon indult fejlődésnek. Ennek következménye az a tény, hogy e jogág tudománya olykor olyan fogalmakkal operál, melyek rémüdtudatnak egy korszerű büntetőködex ígató hiányára. E megállapításunkat látjuk alátámasztva Stur azon tanításában, mely szerint: Licet delictum tale, in quod lege Vet, Testamenti poena sancita sit. /XIX./

Bizonyos büntetőeljárásai szabályok foglalkoznak - bár elég szűkszavuan - a nyomozati szakasszal is: Corpus delicti et quidem omnia inquirendum est. /XVIII./ Ennek a szabálynak a magyarázatát a jegyzet következő szakasza adja: Nec Circumstantiae, etsi minime videtur, si modo ad delictum conferant, negligendae: prudens enim estum usus veritatem saepe patefacit. /XVIII./

A büntető eljárás nem ismerete el az írott vallomást. Testimonium scriptum in jure criminali non admittitur. /XXXIX./ Magától értetődő szabályra bukkanunk a XII. pontban, miszerint: Praesumptioes Juris, et de Jure, e Juris Criminalis provincia exulant.

A jegyzet további része még jónéhány, - abban az időben fő szabályt említ meg, melyekkel ehelyütt nem óhajunk a továbbiakban foglalkozni, remélve azt, hogy a fentiek is kielégítő betekintést nyújtottak abba az anyagba, melyet a pesti egyetem első büntetőjogász professzora a jogászaitaiságnak több mint harminc esztendőn át oktatótt.

Stur József Pál az egyetemi katedrától 1808-ban lépett le. Az utolsó években már sokat betegeskedett, és ezért kérté nyugdíjaztatását is. Ranszékére hat pályázó jelentkezett. Többek között: Vuchetich Máttyás, Markovics Pál, Woinár János, Winkler Márton, kik jogakadémiai tanárok voltak. A király javaslataára, minthogy vizsgát ez alkalommal még nem kellett tenni a helytartótanács Vuchetich Máttyást nevezte ki.

- o - o -
II.

A magyar büntetőjogtudomány fejlődésének megindulása:
Vuchetich Máttyás és Szlemenics Pál

A témánkat leginkább érdekli két büntetőjogász munkásságának értékelése előtt, előljáróban érintenünk kell a zokat a változásokat, melyek a kor oktatási rendjében állottak be.

Mint ismeretes a tanulmányi rend Magyarországon 1806-ig lényegében semmit sem változott. Az 1802-es osztályok változások az egyetemi oktatási rendben is kezdődtek éretsevizhatásukat. Ennek volt az első tanúja Szerdahelyi György megbízatása egy új Ratio Educationis kidolgozására. E konzervatív főpap 1802-ben elkészült javaslatait 1806-ban léptették életbe.

Az új Ratio lényege - amint azt Kornis kifejti - "alapos átdolgozása, világosabb rendszerbe öntés előnyös szerkezeti és stiláris módosítása a "réginek". II

Az új tanulmányi rendszer a jogi képzés kettősségét: továbbra is fenntartotta, e vonalon a módosítást az jelentette, hogy az akadémiák szerepe növekedett s csaknem az egyetem színvonalát érte el.

Ezzel szemben az egyetemi jogi tanulmányokat, illetve azok idejéft három évre osztkentették és a tantárgya-

kat is ugyanabban a rendben kellett oktatni, mint az akadémiákon. Az universitás egyetlen előnye az volt, hogy itt olyan tárgyakat is elő lehetett adni, melyek az akadémiákon nem voltak előadhatók.

Az új Ratio a büntetőjogi oktatásra is hatással volt. A "Büntörvény" ugyancsak a római joggal és a hulléri joggal egyetemben a második évben adták elő, mégpedig továbbra is naponta délelőtt és délután két-két órában.

A fent ismertetett változások a kar tanrendjét egészen 1848-ig, a forradalmi napokig lényegében meghatározták.

E rövid kitérő után rátérhetünk a büntetőjogtudomány fejlődésére oly nagy hatást gyakorló két professzor irodalmi munkásságának ismertetésére, elemzésére. Ezt azonban a dolgozat eddigi rendszertől némileg eltérően fogjuk tenni, amit az idevonatkozó anyag nagysága és jelentősége is indokol.

A./ A magyar büntetőjogtudomány két neves képviselője nagy gondot fordított a jogászképzés akkori problémáinak megoldására. Ezt elsősorban tankönyvek írásával, előadások tartásával próbálták elősegíteni. A magyar büntetőjognak - amely évente csak kevés időt foglalt el a tanulmányi rendben - már hosszabb ideje nem volt kötelezően előírt tankönyve. E hiány pótlására való törekvés eredetűnye "Selemencs Pál pozsonyi tanár munkája Opusculum juris criminalis Hungarici /1817/ címmel. A helytartótanácsnak megküldött má a pesti karnoz került véleményezésre, amit Vuchetich Máttyás végzett el. A pesti professzor véleménye egyáltalában nem volt hízélgó a könyvről. Vuchetich kitéjtette, hogy az ilyen jellegű könyvnek rövidnek és áttekinthetőnek kell lennie. A szerző megfélekedezett a "nonnum prematur in annum" elvról és oly gyorsan írta meg művét, hogy sem áttekinthetőséggel, sem tárgybeli változatossággal és bőséggel, sem bölcsességel, sem előkelő írásmóddal magát nem ajánlja". A kar magáfnak tve Vuchetich állá-

ponját, nem ajánlotta Selemencs munkáját tankönyvül.

Vuchetich ugyanakkor maga is beadótt egy munkát a helytartótanácsnak "Elementa iuris criminalis praecique Hungarici" címmel, amelynek azután egy javított kiadása az akadémiák és az egyetem részére kötelező tankönyvvé vált.

E két mű a továbbiakban meghatározóan hatott a magyar büntetőjogtudomány további fejlődására. Mielőtt azonban rátérnénk ezek részletes ismertetésére, taglalására, szót ejtünk a két professzor oktatói tevékenységéről is, valamint egyébként műveikről.

Vuchetich jogi tanulmányait Magyarorszában, Pozsonyban és Bécsben végezte. Egyetemi tanulmányainak végeztével 1790 augusztus elsején Sztur József dákánsga alatt avatják jogtudorrá. Doktori disszertációjá, a "De culpa a mandatario praestanda" már bizonyítja szerzőnk nagy irodalmi tájfékozottságtát. A római joggal később Vuchetich ismét kapcsolatba került, hiszen Pesten nemcsak büntetőjogot adott, hanem az előbbi tárgy is előadásainak témáját képezte. Pauler er-ről aként ír: "Justiniánának nemcsak törvénykönyvét, hanem élető szellemét is felfogta, mely a terütsók főkelellékét abban helyezte: Ut totius legitime scientiae prima elementa".¹⁷

Vuchetich Máttyás 1791-ben nyerte el a kassai jogakadémia természetjogi, magánjogi és közjogi tanári állását. Itt adja ki 1802-ben a "De origine civitatis" című vitatrtót. 1808-ban jelenik meg a "Conspcctus legum criminalium apud Hungaros" c. munkája, amit az "Institutiones Iuris criminalis" követ. Oktatói tevékenységét gyakorlatilag csak 1823-ig végez, akkor betegszik meg, s egy év múltán meg is hal.

Rejzetünk másik professzora, Selemencs Pál schasesem oktatótt Pesten. Többször pályázza meg a különböző megüresedett tanszfékek állásait, de élyverni ezeket egyszer sem sikerül neki. Mindvégig a pozsonyi akadémiá büntetőjogi ta-

nára volt. Egyetlen jelentős munkája: "A fenyítő törvény-
széki magyar törvény", mely kétségtelen hatást gyakorol a
büntetőjogtudomány fejlődésére hazánkban. Dolgozatunkban
Vuchetich könyve mellett e munkát is bővebben fogjuk vizsgá-
lni. Ez érthető is, hiszen az Institutiones Iuris Criminalis
volt az a mű, mely a büntetőjog "hazai művelését megindí-
totta". Itt ami pedig Szlemenics könyvét illeti, annak bő-
vebb taglalására azért is szükség van, mert a munka hosszu
időig nagy népszerűségnek örvendett, olyannyira, hogy utol-
só, utolsó kiadását 1872-ben írta meg. Nemcsak az oktatás-
ban nyújtott segítséget a jogot tanulóknak és tanulóknak,
de a gyakorlati szakemberek is használták. Ezt bizonyítandó,
idézzük Rayer szavait, amelyek ugyan az 1861-es helyzetre
utálnak, de némi megvilágítást mégis adnak az ezt megelőző
időszakra is. "A büntetőjog tekintetben ismét helyre ál-
lott a régi állapot. Kikeresték az 1848 előtti kompendiumokat,
hol az időközeben feledésbe ment jogrend részletei voltak
megírva. Szlemenics büntetőjogi kézikönyve új kiadásokat írt,
az egyetemen és a jogtanodában ebből készültek." 15

A kézikönyv kései feltámasztásának magyarizációját abban
kereshetjük, hogy a jogász oktatása 1848-tól magyar nyelven
folyt, s Szlemenics könyve volt az egyetlen nagyobb léleg-
zetű magyar nyelvű szakkönyv. /Azonban először ez is latinul
jelent meg és magyarra fordítva csak 1876-ban. Erre utal a
könyv fedőlapja is: "Fenyítő törvény-széki magyar törvény.
Eredeti deák munkája után magyarul fejtegeté. Szlemenics
Pál/ Egy modernebb büntetőjogi tankönyv hiányát csak a
Pauler Tivadár által írt és 1864-ben kiadott "Büntetőjog-
ben" pótolta. A fentiek ismeretében úgy érezzük, teljessen
indokolt kiterjesztteni vizsgálódásainkat "Szlemenics magya-
rul megjelent "Fenyítő törvény-széki magyar törvény"-ére is.
Fejezetünk bevezetőjében már említettük, hogy a két
büntetőjogász működése, tudományos tevékenysége hozta meg

ezt a jelentős fejlődést, amely a XIX. sz. elején a büntető
jogtudomány területén észlelhető volt. Munkánk alapvető vo-
nárait fogjuk csak ez alkaivalmal vizolni, de úgy, hogy szí-
vesen szem előtt tartjuk könyveik megjelenési sorrendjét.
Igy vesszük elsőként vizsgálat alá Vuchetich Máttyás
még Kassán kiadott "Conspectus legum criminalium apud Hun-
garos"-át. Ez a könyv tekinthető az első magyar, rendszer
büntetőtörvényűjteménynek, s mint ilyen bír elsősorban
jelentőséggel. A jogszabályok összehaláltsa során a szerző
a kronológiai sorrendet vette alapul, természetesen megte-
lölve a jogot alkotó király nevet is. A mű egy más aspektus-
ból is tagoldott, mégpedig a védelmezendő jogi tárgy sze-
rint négy fejezet található meg benne.

A szerző ez előszóben vizsgálja a büntetőjog magyar-
országi helyzetét, megállapítva e jogág művelésének hiá-
nyát.

Az első rész foglalja magába azokat a büncselekmé-
nyeket, amelyek "in principem et rempublicam" ellen irá-
nyulnak, a második pedig azokat, melyek "in bona alterius"
ellen támadnak. A harmadik részben található az "in homi-
nis vite elus bona existimationem, libertatem incoluntatem
directis, míg az utolsóban a "delicta in morem corruptum
pendentibus sistat" /az emberi élet, jóhírnév; becsület és
emberi szabadság ellen irányuló bűntettek, erkölcs elleni
bűntett/.

A továbbiakban a mű egyetlen megállapításának ki-
emelésére szorítokunk. Eszerint: ius criminalis est pars
civilis. A büntetőjog jogági hovatartozásáról szóló vita
már hosszu ideje folyt, jelentős műlra tekinthetett vizs-
sza a büntetőjogtudomány törvényében. Már a rómaiak is
állástfoglaltak e kérdéskomplexumban, s szerintük a bünte-
tőjog a közjoghoz tartozik. Werbőczy ugyanezen a nézetben
volt. Korszakunkban pedig ezt az álláspontot nem kisebb
gondolkodók fogadták el, mint Kent és Feuerbach. Kleinschrod

ezzel szemben a büntetőjog magánjogi jellegét hangsúlyozta ki. Voehetich e művén még Kleinschrod hatása erősen érezhető, s ez talán annak az álláspontnak a magyaroszata, melyet Szerzőnk ekkor elfoglalt.

Szlemenics e nézettel vitába száll, midőn megállapítja, hogy "A fenyítő törvényeszközi magyar törvényt sem engedni a köz, sem csupán a magános ügyi törvény ágának állítani nem lehet; mivel a fenyítő törvényeszközhöz több mint köz, mind magános ügyi törvényeszközök bosszújárta tartozván, a fenyítő törvényeszközi törvények köre, mind a két most nevezett törvényeknek számos tárgyaira kiterjed". 16

Voehetich később maga is megváltoztatta álláspontját és az alábbiakban bővebben is tárgyalandó könyvében az "Institutiones Iuris Criminalis"-ban már így ír: "Ad qualem vero acceptum, a/an ad Ius Privatim magis Ius Criminali referendum sit?"... Szerzőnk azonban annak ellenére, hogy "Vir illustris Gallus Aloysius Kleinschrod illud in sermone Iuris Privati reseruit" megállapítja, hogy "Ius Criminali, pars est Iuris Publici". Nézete indoklásául elfűdja, hogy a büntörvények valójában azaz, hogy a magánosok meg nem engedett cselekményeire büntetést statuálnak az állam jogához tartozónak tekintetűk, s mivel a büntetőjogszabályok a közbátor-ságot és ezzel együtt az államot védik, ebből kifolyólag a büntetőjog, mely a büntetőjogszabályok foglaltsa közjogi jellegű bir, s így a közjog egyik ága. "Est quidem verum Ieges Criminalis illicitis privatorum actionibus poenas statueret, verum cum omnis Iuris Criminalis scientia versetur circa Iura Civitatis, quae ex datis legibus Criminalibus, contra securitatis publicae turbatores descendunt, ob hanc causam Ius Criminali indubitanter characterem publicitatis, et seriem suam occupat inter scientias Iuris publici". 17

A fenti kérdésben folytatott vita lényegét mi sem bizonyítja jobban, mint az a kérom különböző álláspont, melyeket az előbb ismertettünk.

A büntetőjog magánjóságára mellett kardoskodók ezt hangoztatják, hogy az állam kialakulása előtt, sőt még utána sokáig, a büntető hatalmat a magánosok saját joguként gyakorolták, s a társadalmi viszonyok fejlődése ugyanezt eredményezte, hogy az állam e büntetőhatalmat átvette, de szerintük ez a büntetőjog jogállását nem érinti. Szlemenics látja e nézet gyengeségét, de az ő végkövetkeztetése is hibás. A büntetőjog jogági helyzetének kérdését helyesen csak a szocialista büntetőjogtudomány tudja megoldani.

- o - o -

B. / A Fenyítő törvényeszközi magyar törvény és az Institutiones Iuris Criminalis

Mint említettük Szlemenics és Voehetich e címben megjelölt munkái tekintetűk legjelentősebb tudományos munkáinak, s ezért e két könyv részletesebb taglalását, párhuzamba állítását tartjuk szükségesnek.

A "Fenyítő törvényeszközi magyar törvény" volt az első olyan magyar szerző által írt büntetőjogi könyv, mely tudományos jelentőséggel bírt. A mű először 1817-ben jelent meg latin nyelven. Kadácsnak céljára utal Szlemenics a munka előszavában: "A fenyítő igazság kiszolgáltatásában sok olyan tárgy fordul elő, mely nemzetünk írott törvényeiben elintézve nem lévén, fenyítő bírónak szabad önkényére van bízva. Ezen helyzetetése, ha polgáraitásainak szabadságát lábbal tapodni nem akarta, szükségessé teszi neki a fenyítő törvény természetes talpizásáéainak pontos ismeretét". 18

A könyv három részre tagolódik. Az előszó rövid elméleti alapvetése azokkal az alapelvekkel ismereteli meg az olvasót, melynek tudása szükséges e jogág int'zményeinek megértéséhez. Ugyanakkor az előszó tartalmazza a "fenyítő törvényeink történetének" rövid leírását is. Szlemenics az "első könyvben" tárgyalja a büntetőjog általános és különös

részt, míg a másodikban a büntetőeljárást vizsgálja. Ehelyütt kell leszögeznünk, hogy mi itt csak a büntető anyagi joggal szándékozunk foglalkozni, s így Zimenios és Vuchetich büntetőeljárási tanításai dolgozatunk határait túllélik.

Ráférve Vuchetich Institutíones Iuris Criminalis c. könyvének vizsgálataira meg kell említenünk e mű egy pár sajtós vonatását. A tudomány későbbi művelői egyaránt nagy elismeréssel írtak e könyvről, mincképpen a szerző nagy elméleti tudásában lehetjük meggyaraztatva. Finkey szerint ez a "leghaladó tudományos írték büntetőjogi kézikönyvünk". A könyv nemcsak egyszerűen tény, vagy elveket közöl, de ismereteti az egyes kérdésekben kialakult kihirdeti nézeteket is. Így szerepel a német büntetőjogtudósok közül Wittermeier, Feuerbach, Kleinschrod, Henke, Soden, valamint a francia Bissot is. Pauler írtákeleve a mű érdényeit megjegyzi: "Írtálya könyvü, itt-ott szónoki, mi a könyvet inkább kellemes olvasmányá mint tanulásra alkalmas kézikönyvüvé teszi".¹⁹

Vuchetich e munkája, mint már említettük 1819-ben jelent meg, több mint ötszáz oldalon tárgyalva a büntetőjog elméletét és gyakorlatát. A bevezetés a büntetőjog tudományának általános szerepéről, segédtudományairól, valamint forrásairól értekezik. Az anyagi büntetőjogot az első könyv, míg a második az eljárást foglalja magába. A továbbiakban az anyagi büntetőjogi rész tárgyalása előtt pár szót kell ejtenünk az eljárás jogként előadott "Ius Griminate Praetorium"-ról, Vuchetich munkájának második könyve /liber II./ 169. §-ban tárgyalja az eljárást. Ez a materia azonban nem a mai értelemben vett eljárásjog. Szerzőnk ugyanis a fenti témától megkülönböztetően a nyomozási eljárást az első könyvben érinti. A második könyv ezzel szemben foglalkozik a büntetőjogi bírósági hatáskörrel, 2/ a büntető bírósággal, 3/ a tanúkkal, 4/ egyéb bizonyító eszközökkel stb.

E rövid kitérő után pedig ráférhetünk a fenti munkák részletesebb vizsgálatára. Természetesen csak a lényeg-

esebb pontokra lehet alkalomunk e helyütt kitérni. Ezek elsősorban a büntető fogalma, a büntetés elmélete, továbbá egyes más általános és különös részei intézmény.

1./ A büntető fogalma:

Zimenios a büntető fogalmával könyvének 23. §-ában foglalkozik. "Gonoszra minden olyan lelünk szabadságától megfosztott vagy elmulasztás írtétődik, mely valamely büntetést szabó polgári törvényrendeléssel ellenkezik."

A büntetést kellékei tehát:

- 1./ A törvényvel ellenkezzék
- 2./ Kiható tett, vagy elmulasztás legyen, "mert elmeneknek belső munkáidásai, a gondolataink mégben kívül tette nem íkadnak a polgári társaságra befolyások nem lévén."²⁰

3./ Az elkövető beszámítási képességgel rendelkezze.

A fenti meghatározással egyező Vuchetich definíciója: "Omnia actio vel omissio libera, et externa, legibus Hungarorum sub conditione poenae publicae vetita".

A büntettek feloszthatók:

- I. ab obiecto
- II. subiecto
- III. magnitudine
- IV. ab imputacione
- V. a modo committendi

Tárgyunk szerint a büntettek lehetnek köz- és magánbünoseléknyek. "Privata quae singularis Civis laedunt, delicta publica sunt quae immeditata insem civitatem ferunt". Vuchetich megállapításán túlmenően másik szerzőnk megkülönböztet elegyes delictumokat is, bár megjegyzi, hogy "szokásban van az elegyeseket is a köz-gonoszítotték közé számítani".

A
 Alanyuk szerint a bűncselekmények "vel sunt communia vel propria". Szlemenios megfogalmazásában: delicta communia et specialia. Nagyságuk szerint pedig "vel gravis vel levisiora. Buchetich csakugy, mint Szlemenios a büntettek ketős felosztásának alapján áll, s így főbenjáró és nem főbenjáró osztályokat ismer." Az igazainkra hátramló veszedelem nagyságára nézve súlyos és csekélyebb gonoszlatokra, a mint ti. igazainkat vagy tetemes, vagy pedig csekély veszedelembe ejtik".²²

Intuitu imputationis, vel sunt dolosa vel culi posa. Szlemenios szavaival élve a "Tenyítő törvényeséki gonoszlatoknak különböző módozatai az észszasználásnak különbözőkéző lépésdjére nézve vagy álnok/dolosum/, vagy vétkes/Culposum/ gonoszlat, amint ti. a törvényesség vagy álnokság vagy is értelmlnk munkásságának gáncsa, vagy pedig vétkes-ség, vagy is értelmlnk munkásságának háánya által történt".²³

Vuchetich szerint az álnokság akaratunk olyan jog-ellenes cselekedete, melyeket olyanra is elismertünk.

"Dolus est determinatio voluntatis, committendae actionis illegalis, quam probe talem esse cognovimus", a vétkes-ség pedig az akaratnak olyan cselekedetiféltre vagy elmulasztásra vonatkozó elhatározása, melynek következményeit az elkövető előre láthatta, vagy látnia kellett volna. "Est autem culpa determinatio voluntatis ponendae vel omitterendae actionis, cuius noxia constataria agens, adhibita diligentia debitoque rationis usu, praevidere, et avertere potuit".²⁴

A szándékos-ság és gondatlanság pusztán meghatározásán mindkét professzor tul jut. Szlemenios az álnokságot egyenesre/dolus directus/; "ha a gonoszlató azon gonoszlatot tévé magának/czélul/, mely tételből következtet; és nem egyenesre/dolus indirectus/" osztja.²⁵

Vuchetich vitatja a nem egyenes szándékos-ság fogalmát, illetve annak helyességét, mondván, hogy "a törvényvel

ellenkező cselekedetnek czélulváttele az álnokságnak természetű mivoltához tartozik", s ezért a szándékos-ság csak egy-fajta lehet. E ponton kétségtelven Szlemeniosnak adott igazságot a bűnteljogtudomány. Buchetich e problémakört amugy sem tudta helyesen teljesen megoldani, megvilágítani. Könyvének 79. oldalán/31. §/ olyan fogalmat használ, mely nyilvánvalóan helytelen. A culpa dolo determinata alatt ugyanis olyan bűntettet ért, melynek elkövetési alakzata vegyes. Ez az eset akkor következik be, amikor olyan bűncselekmény valósul meg, amelynek káros következményét az elkövető előre látta, de e káros következmény helyett egy másik valósult meg. "Saepe numero evenit, ut in una eademque actione, dolus et culpa simul concurrant, nempe si agens determinatum illegalem effectum pro fine suae actionis posuit, sed ex actione longae alius effectus sequatur quem tamen agens aut previdit, aut praevidere potuit".²⁶ Helyesen állapítja meg azonban Szlemenios, hogy az említett esetben nem gondatlanság, hanem szándékos-ság esete forog fenn.

Vuchetich a szándékos-ságot határozott s határozatlan szándékos-ságra osztja/dolus determinatus, et indeterminate/, amint az elkövető cselekménye kizárólag bizonyos határozott, vagy több lehetőleg bekövetkezhető eredményre irányul. Szlemenios a vétkes-ségnek - a bűnösség máské alakzatának - szintén két nemét különböztette meg, átvéve azt a "Tenyítő törvény régi íróitól", nevezetesen a culpa simpliciter és a culpa dolo determinata, de mint azt már látnuk az utóbbi - helyesen - elvetette. Vuchetich könyvének 29. §-ában tárgyalja a gondatlanság nemét, meghatározza a "fontes culpaet". Eszerint gondatlanság forrása lehet: az ignorantia vincibilis, a temeritas, valamint a negligencia. A temeritas/minek mai terminus technikus a laxuria/ és a negligencia ma is használatos fogalmak. A gondatlanság fokait szerzőnk a latus, levis és a levisissimam-et említtik meg.

A továbbiakban a büncselekmények stádiumainak meghatározásával fogunk foglalkozni. Előjében meg kell említenünk, hogy hazai jogunkban a XVIII. sz. végéig nem alakult ki a büntett stádiumainak fogalma. Voehetich volt az első, aki némi világosságot vet e kérdésre - írja Angyal Pál. E megállapítás azonban véleményünk szerint erősen vitatható, hiszen a Voehetich által olyan erősen megbitélt "nyitót törvényeségi magyar törvény" is foglalkozott már e fogalmakkal. "A sártás fogamatját tekintve, vagy teljesebbé ment, vagy teljesebbé maradt /delictum consummatum, vel non consummatum/. Teljesebbé mentnek mondattik valamely gonoszított, ha annak létesítésére fordított azon cselekedet azon fogamat, mely már valóságosságot követte, vagy legalább követnie elkerülhetetlenül kell. A teljesebbé maradt gonoszított, vagy is a gonoszított létesítésére fordított, de mégis annak tökéletes tettébe lévelt nem szerzett cselekedetből áll." 27

Voehetich szerint a kísérlet lehet közeli, távoli, valamint teljes és nem teljes kísérlet. E kérdésben a pozsonyi professzor is hasonló álláspontot képviselt, midőn a "gonoszított törekedések" két lépcsőt említ meg, a consumtus remotus-t és a proximus-t. A delictum remotus lényegében mai elkövetési stádiumnak tekinthető, míg a delictum proximus pedig az úgynevezett főmunkában hangzott büntett. /Delictum inchoatum./ Teljes kísérletnek az elkövető azon cselekményét, tevékenységét nevezték, mely ugyan káros következménnyel nem járt, de annak ellenére, hogy az anyagi oldalon a büncesség befejezett, az eredmény nem következett be valamely külső körülmény hatására.

2. A büntetés:

A társadalmi viszonyok kezdeti fejlődési szakaszá-

ban a büntetés nem volt más, mint a büntett által okozott sártás megtorlása a sártott, vagy a rokonsága által. Ehhez később a kompozíciós elv alkalmazása járult. Az állam szerveinek meggyőzőségevel a büntetéseket az elrettentési rendszer szellemében fogamatossították, emellett ugyan hangsúlytadták a büntetés más feladatait is. Elméleti vonalon a büntetés céljának a meghatározása csak az úgynevezett "büncseleketi jog" fejlődésével vált időszerűvé. Különböző büntetési elméletek jöttek létre, melyekkel a későbbiekben is fogunk foglalkozni.

Voehetich büntetési elmélete a korábban oly divatos "enyeggetési elmélet"-hez kapcsolódott. Ezen elmélet lényege: lélektani környezet alkalmazásával a közrend /jogbátorság/ védelmének hatásos megvalósítása. A lélektani környezet pedig nem más, mint a szívi bej /rossz/ képzet, melylyel ellensúlyozható az ember büntett elkövetési vágya. A büntetés célja csak úgy érhető el, ha a törvényeket és a büntetőjogszabályokat kihirdetik és a büntetőjogviszony fennállta esetén minden esetben büntetést alkalmaznak. E nézet első képviselője Feuerbach volt, kit Magyarország Voehetich mellett Szilberliss és Virozsil professzorok is követtek.

Kétféle Voehetich könyvének ide vonatkozó részére, a szerző által adott büntetés definícióval kell foglalkoznunk. A 37. § a büntetést két szempontból vizsgálja: "Poemaduplici sensu sumitur, vel materiali, vel formali". Benhunket itt elsősorban a formális meghatározás érdekel. E szerint a formális, vagy büntetőjogi értelemben vett büntetés minden olyan rossz, melyet a törvényt sártó, azaz ellenétes minden cselekmény miatt alkalmaznak törvényi szankció erejével. "Sensu formali seu sensensu iuris Criminalis, poena forensis est malum, quod propter factum legi contrarium, violatori legis, vi sanctionis legis infligitur". 28

Szlemenios megállapítása szerint büntetésen ártendő minden olyan írzéki rossz, "mellyeket törvényeink fenyítő törvényeséki gonoszsáttal visszatarítót ösztönölni ragasztattak".²⁹ A büntetés célját szerzőnk csakúgy, mint a pesti professzor két fokozatban jelöli meg. "A fenyítő büntéseknek vég céljok igazsáinkat bátoroságosabbá tételében, közvelen céljok pedig abban áll, hogy semmi gonoszsáttal el ne követessék, vagy is, hogy a törvényhozó ugyan a büntetésnek előfremendő kijelölése által, a gonoszsáttal kerülésre ösztönzt felállítván, a bíró pedig ezen ösztönnek a büntetés végrehajtása által hathatóságot szerezvén, hazánk polgárai a ferosztottaktól általánosan visszatarítottassanak."³⁰

Látható tehát, hogy a Szlemenios által kifejtettek jóformán teljeser megegyeznek azzal, amit e témáról Vocheitch itt, aki a büntetésnek szintén kettős célját határozta meg. Közeli cél: a "quiam peccatum est" és a "ne peccetur". Távolabbi cél: pedig a közrend védelme, a törvények és az állam tekintélyének megővése. Vocheitch által is elismert az, hogy a büntetéseket csupán írzékirossza, erővel, kényszerrel, tehát büntetéssel kiltani nem lehetséges. A büntetés alkalmazása sokasem lehet öncélú, hanem csak "redimend obtinendum finem".

Végeztül a büntetés alapelveiről kell néhány szót ejtenünk. Ezeket az alapelveket az Instituttok 40. §-a tartalmazza. "Summa iuris principia, quibus poenae forensis reguntur sequentibus continentur,

1. Nulla poena sine lege
2. Ubi nulla lex poenalis, ibi nullum crimen, et ubi nullum crimen ibi nulla poena,
3. Poena suos tenet auctores,
4. Regalis irrogatio poenae condonata est per existentiam Criminis,
5. Omnis poena in se continet malum quod in reali

inflatione tale sit, ut rem in grate et moles te afficiat, abist tamen ab omni poena barbaries, et crudelitas.

6. Opera infligitur auctoritate publica praevio processu, et sententia.

7. Executio poenarum Criminalium fiat publice ac sine mora, nisi quae causam legitimum habet.³¹

Szlemenios ugyancsak említést tesz a büntetés kiszabásának elveiről, melyeket könyvének 30. §-ában foglalja össze. E szakaszban nem foglalkozik a nullumcrimen sine lege elvével, hisz ezt a szerző már a 23. §-ban megemlítette. Sokat foglalkozik ellében a büntetés "szállítányos" voltának szükségességével. Amit Vocheitch úgy határoz meg, hogy minden büntetésnek magába kell foglalni val. milyen hátrányt, az elkövetőre súlyos és kellemetlen hatást kell gyakorolnia, de úgy, hogy a büntetés ne legyen barbár és kegyetlen. Szlemenios másképp definiálja: "Sokszor csekélyebb büntetés hathatósab a gonoszsáttól visszatarításra, mint az annál sokkal súlyosabb, ha ezen jelenséggel nem bír".³²

Szerzőnk véleménye szerint kegyetlen büntetések írtalmassak is, mert "a népnek erkölcsi írzéke lassan annyira elkeményül, s annyira eltempul, hogy a büntetés szívére csekélyebb benyomást tészen".³³

A továbbiakban a büntetések felosztásáról /divisio poenae/ 41. § V-31. § Sz/ azok nemelről /43. § V. 36. §. Sz/ a büntetések enyhítőséről és súlyosításáról, illetve ezek szabályairól ejthetünk néhány szót, ettől azonban mindenképpen el kell tekintenünk, mint ahogyan ezt kell tennünk a be nem számíthatóság esetével is figyelembe véve dolgozatunk lehetőségeit és szűk kereteit.

3. Rész büntetőjogi intézmények:

Fejezetünknek ebben a részben a két jogtudós egy-két elméleti jelentőségű állásfoglalását szándékozunk ismertetni.

Vuchetich ellentétben Szlemenioscel könyv'nek 10. §-ában tesz említést a halmeztetiofelmárvól. "Si quis pluri-
mum violatarum legum poenaliu[m] uator esse dicator, tum
Edictum concursu[m] delictorum existere, Eius tres numeru[m]-
tur species, utpote concursus idealis: si una eademque ac-
tione plures leges poenales violentur, a/ Concursus obiecti-
vus: si diversis distinctis actionibus diversae leges poe-
nales violentur. b./ et concursus subjectivus, si diversis
actionibus una eademque lex saepius violentur." 34

A fentiek szerint tehát a halmeztetnek két fajtaja
van, nevezetesen az objektív és a szubjektív halmeztet.
Nágyi halmeztet valósul meg, ha az elkövető több bűncse-
lekményt valósít meg, alanyi a halmeztet akkor, amikor több
cselekménnyel egy és ugyanazon törvényi rendelkezést sértenek
meg. A halmeztet büntetés'nél szerzőnk is az absorpciót el-
vet fogadja el. Ha azonban egyenlő súlyu büntetés'ei tétellel
fenyegetett bűntettek valósulnak meg, a büntetés kiszabá-
sának szabálya: una tantum est in illigenda, sed plerumque
aucta exasperata.

Az elvülással mindkét szerzőnk foglalkozik. Vuchet-
ich megállapítja, hogy az elővülés alkalmazásának szükség-
sége a "büntetőjog alapjegréségeiből" vezethető le. Bár
hozzáfűti, hogy "leges nostrae de praescriptione in causis
criminalibus nihil defindunt". Ezzel magyarázható azután,
hogy bíróságaink nem minden esetben alkalmazták az elővü-
lést. Szlemenios "a gonoszított el-IDőződés'ről" szólva
megjegyzzi: "Európa néhány nemzetelnek szokása a fenytő
büntetés' eltörölés'nek módjai közé a gonoszítottnek el-IDő-
sődését is bevette /praescriptio delicti/. Ennek a sza-
bálynak magyarázatát az alábbiakban keressük: I. bizonyítási
eljárás lefolytatása nehezen valósítható meg, mert "köny-
nyen megtörténhet, hogy a vizsgálat alá vett személy v'adel-
mének igazságos eszközzeitől megfosztassék".

2. Meghatáro-

zott idő eltelté után alkalmazott büntetés nem szolgálhat-
ja a társadalom érdekeit, sem az elkövető megjavítását.

Szlemenios is hiányolja a praescriptio jogszabályi
rendelést. "Azonban hazánkban törvényei az el-IDősödésnek
a neméről mályen hallgatnak, és ha bár annak néhány példá-
it egyes törvényssz'keinkre nézve elő lehetne is mutatni,
mindazonáltal olyan szokást nem lehetne bebizonyítani,
melly azt általában egész országszerte keletbe hozta
volna". 35

Végezetül még egy büntetőjogi fogalom kialakulását
fogjuk szemügyre venni, nevezetesen a veszély büntetőjogi
fogalmát. Bodó gömöri táblabírónak 1751-ben megjelent
"Jurisprudencia Criminalis secundum praxim et constitutiones
Hungaricas" c. munkája alig néhány helyen hívja fel a fi-
gyelmet e fogalomra. Huszty azonban még ennyit sem tesz,
Vuchetich foglalkozik először mályebben e fogalommal. "Át-
érezte annak szükségességét, hogy a veszélyei szemben a
büntetőjognak is lel kelet vennie a küzdélmét a maga eszkö-
zeivel. Okfejtésében előadja, hogy a kísérlét büntetésér-
demlősség'hez nem fér kétség. Conatum delicti poena dignum
esse nullum est dubium". 36 Nem férhet azért, mert, aki
büntetést elkövetését megkísérlte, az állmot fenyegeti, s e-
zért az állam maga szolgálhat jogot, hogy elhárítsa az őt
fenyegető veszélyt. "Qui delictum attemptat, minatur Civita-
ti edictus partialis malo, ... ergo hoc ipso vitatati tri-
but jus imminens sibi periculum avertendi". 37 Ha tehát a
kisérletet nem büntetnék "securitas iurium singulorum et
totius, summas exponeretur perniculis". Vuchetichnél a-
zonban még több helyen is találkoznunk a veszély fogalmá-
val. Így például a fogolysszöktetés bűncselekm'nyét a szer-
ző szerint az teszi súlyossá, hogy az elkövető ezzel a köz-
biztonságot veszélyez eti. A gyermekklit'fétel büntetése kí-
fejezetten a veszélyeztetés miatt büntetendő. Fjvel, bűn-

banda általi, vagy közveszély idején elkövetett lopás szintén súlyosan büntetendő. Nagy haladást jelent a gyújtogatás jogi természetének megvilágítása, minek következtetésében Vuchetich e korabeli írók közül szinte elsőként emeli ki a cselekmények veszélyességét. Látni látszik, hogy szerzőnk e fogalom alkalmazásában is utókorának tekinthető a magyar büntetőjogtudomány történetében.

- o - o -

4. De singulis speciebus delictorum eorumque legatum
posuerum - A fenyítőtörvényeségi gonoszletekről és
azok büntetésairől egyenként

A./ Szerzőnk a büntetőjog különös részét a fenti címek alatt tárgyalta. Természetesen ezáltal nem térhetünk ki könyveik ide vonatkozó részének teljes tárgyalására, ehelyett csak a legyegyes vonásokat vizsgálhatjuk.

Vuchetich a bűncselekmények nagy osztályát különbözeti meg: 1./ Amelyek sértik az államot, "Quae Re-publicam immedietate laedunt". Ezen büntettek általános jellemzőinek ismeretése után szerzőnk egyenként említi a bűncselekményeket, mégpedig a Crimen laesae maiestatis-t a Crimen perduellionis-t /e két büntetést áessen elkülönítve egymástól/ továbbá a hűtlenséget a fogolyserkedetést's a orimen fautoratus-t.

2./ Amelyek az emberi jogokat sértik "quae Iura hominis laedunt". Ezek között említi a Gyilkosságot.

"Omnia proinde actio illicita, quae causam ereptae vitae hominis in se continet, est Homicidium". 28

Gyilkosságnak számított tehát minden olyan meg nem engedett cselekmény, mely emberi élet elvesztésének okozója lehet. A büntetett tárgya csak ember lehet /Grunt stb./ is. Vuchetich megkülönbözteti a homicidium dolosum et cul-

posum-ot. A Gyilkosságnak különböző feltéit ismerteti: a reblőgyilkosságot /atrocinium/, a m'égkeverést /veneficium/, a rokongyilkosságot /parricidium/ és a homicidium proditionum-ot. E fejezetben megtalálható továbbá a gyermek-átétel, a rablás, a blasphémia stb.

3./ Amelyek az egyén megszerzett jogait sértik, "de delictis in iura acquisita hominis directis". E fejezet rendszerezése során Vuchetich nagy haladást ért el a hazai irodalomban addig teljesen összeolvasztott lopás és sikkesztás szétválasztásakor.

4./ Amelyek a testi épség ellen irányulnak. Szerzőnk a büntettek fogalmát is a kor büntetőjogi szótárvonalának megfelelően határozza meg.

Szlemenios Pál a különös részt két "ártekezésben" és öt szakaszban tárgyalja. Az első ártekezés a "közjót" sértő büntetéseket foglalja magába, míg a második ártekezés a "magános hazapolgárokat sértő gonoszletekről" tesz említést. Szerzőnk bűncselekményként sorolja fel a "hazapolgároknak életrét és tagjait sértő" büntetéseket, a "vagyonukat árdeklő", valamint a "szemérműnket sértő" büntetéseket.

A közjót sértő büntettek közé számított "1./ "A polgári társaságot közvetlenül sértő gonosz-

tett".
2./ "A polgári társaságot közvetve sértő, vagy val-lást árdeklő gonoszletek".
Szlemenios felsorolásában a polgári társaságot közvetve sértő büntetett volt a káromlás, az eretnokség és hittűszakadás, az egyházsértés, valamint a bűbájoság.
A polgári társaságot közvetlenül az alábbi bűncselekmények sértették:

- A./ felszédbantás
- B./ hivatalomség
- C./ békétörés
- D./ zenebona s lázadás

F./ közkincs-lopás és elsikkasztás
 F./ tisztasfirtés
 G./ gonoszított pártolás
 H./ korona igazait sirtó hitszegés
 Dolgozatunknak nem célja /s nem is lehet az/ e tárgy-
 állások részletes ismeretése, hisz ez egy külön dolgozat
 megírását is követelné. Ezutal csak a lényeges tanítások
 ismeretése volt feladatunk. Dolgozatunk további részét
 már a két professzort követő tanárok munkásságának kíván-
 juk szentelni.

III.

Havas József és a büntetőjog

Vuchetich halála után a tanszék körüli feladatokat
 és így az oktatást is Havas József látta el, aki ezt a
 tiszteet már elődje betegségé alatt is betöltötte. Havas
 rövid ideig tartózkodott csak Pesten, s az egyetemen eltol-
 tott néhány év is csak epizód lehetett életében. Büntető-
 joggal is csak itt foglalkozott. Kőla szóól jelentős tanul-
 mányt nem is ismerünk, munkásságát mindössze az Angyal-sze-
 miárium keretében Kontira Ferenc⁴³ érinti, de csak vázla-
 tosan.

Ennek az elfeledettségnek azonban nyilvánvaló ma-
 gyarázatát abban találhatjuk, hogy a büntetőjog terén ito-
 dalmi tevékenysége osekély, mindössze egy tanulmánya je-
 lent meg nyomtatásban.

Ez az egy tanulmány azonban mégis jelentős. Jelen-
 tős nemcsak azért, mert mint a szerző is megállapítja: "A
 büntörvény tudománvárói még eddig ... meggyarui senki sem
 írt, közből vett tárgyakról senki sem írtkezt" ⁴⁰, ha-
 nem azért is, mert sürgeti a büntetőjog tudománváának to-
 vábfejlesztését.

Még kell jegyeznünk, hogy a büntetőjogi oktatásra
 hosszú ideig meghatározóan hatott Vuchetich Institutiones

Juris Criminalis-a, melyből a tanár el nem térhetett, legfel-
 jebb előadásában saját jegyzetével, vagy esetleg külön tá-
 nulmányokkal kiegészíthette azt. Havas nyilvánvalóan a "gon-
 dolatok a Büntörvény okfajrói /principiámaról/ és annak
 gyakorlati hasznáról" ⁴¹ című hivatkozott tanulmányában ki-
 fejtett nézeteivel egészíthette ki a fent említett tan-
 könyvet. Ezért nem ádtekelen e munkával áaposabban megis-
 merkedni már csak azért is, mert ezt előtünk még senki em-
 tette meg.

Munkája megírásakor a szerző azt a cílt tűzte ki,
 "hogya tanulmányoknak magyar nyelven való előadását és vel-
 ynk ebből kimuveltetését" ⁴² elősegítse. Erre különben a-
 zért is szükség van, mert mint azt megállapítja: "a bünt-
 törvény köre igen kiterjedett, benne az egyenetlenség-
 gek, homályok, tévedésre csábító hamis nyomok számtalanok".
⁴³
 Írtkezése második részében Havas az "okfó" általá-
 nos meghatározását adja. Eszerint "az okfó oly sarkalatos
 ismeret, melyből más rokon ismeretek származnak". ⁴⁴

A principium megállapításának jelentőségét - a
 szerző szerint - az adja, hogy abból meghatározható a tudo-
 mány eredete, rendszere és tárgya, stb.

Az írtkezés a továbbiakban leszögezi, hogy vizsgá-
 lódásait az "ismeretető tárgybelt okfóre" /principium cognos-
 cendi objektivum/ fogja irányítani, melynek négy kelléke
 van:

1. Való legyen /verum/
 2. Legyen első /primum/, tehát másra visszavezet-
 hetetlen.
 3. "Saját" /proprium/
 4. Legyen "közönséges" /universale/
- A tanulmány harmadik része a büntetőjog alspfogal-
 máit taglalja. Ennek során megállapítja, hogy a "Büntörvény
 tudománváának /büntetőjogtudománváának/ telpízsaságait, alap-

ját, egyezővel Okfőjft így lehetne kifejtteni: Minden azon cselekedetek, melyek tetemesen közveszedelemesek, bűnök... következtőleg tiltandók, és az elkövetés esetére büntetendőek".⁴⁶

Ez a definíció kétségtelven előre mutató, sőt csaknem a büntetőjogtudomány által e körben adott meghatározást is előíri.

Havas miután megadja a büntetti fogalmát, a továbbiakban azt elemzi, vajon megtalálható-e abban az "okfő" általános jegyei? A pozitív választ az alábbiakkal indokolja:

1./ "A felhozott állítás magában való, - ellentmondásra benne nem találunk"

2./ Általános is a büntetti meghatározása, mert "nem lehet valószínűsítésben olyan - közértelem szerint büntetendő találni, mely ezen okfő alá ne tartozná".

E ponton találkozzunk Havasnak azzal az érdekes fejtegetésével, mely a Stur által is felfedezett, de általa keletkezett meg nem magyarázott jelenség okát boncolgatja, nevezetesen azt, hogy a delictumok miéért különböznek "nemzetek és korok" szerint. "Számos olyan tetteket hozhatni elő - írja Havas -, melyek csak bizonyos időben és különös körülményekben tekintendők bűnöknek azért, mert azon időben és azon körülményekben olyan tettek közveszedelemesek".⁴⁷ Ezt a magyarázatot úgy hisszük még ma is bátran magunkávé tehetjük.

Visszatérve az általános jegyekre - a szerző szerint fenti meghatározásának helyességét indokolja az is, hogy azt "elsőnek is lehet mondani" és "sajátságos sem tagadható", mert más tudományokra nem alkalmazható".⁴⁸

A tanulmány a következőkben a jogágak elválasztásának kérdését veti fel. Elmélkedése során a büntetőjog a polgári jogi törvényektől és a "közrendtartás" elleni vétkektől választja el.

Iszögezi, hogy a polgári törvény szabályai is tiltanak, rendelkeznek stb., de ezek megsértése nem közveszedelemes, "hanem csupán egyes személyek igazát érintik". A kérdés nyilvánvalósága miatt Havas többet foglalkozik a "közrendtartás" intézete és a Büntetőjog közötti különbséggel és határonai megkülönböztetésével. Fejtegetései során két különbségre mutat rá:

1./ A politika fő tárgya és célja: mindenemű közrend elleni... cselekedetek megelőzése, s megakadályozása. Mire nézve mindazon tetteket fenytáskkel illeti.⁴⁹

2./ "Oly tettekre is kiterjed a Politika ügyelése, melyek talán közveszedelemesek is" azonban társadalomra való veszélyességük osekély foka miatt büntetőjogi következményeket nem vonnak maguk után.

A szerző fenti gondolatmenetét a Büntetőjog okfőjének frappáns definíciójával zárja, melyben megállapítja, hogy ezen okfő nem más, mint a "cselekedetek tetemes közveszélyességé".

Havas figyelme azonban még tovább is kiterjed. Az okfő "beljegyeit" is vizsgálja alá veszi. Ezek a beljegyek /notas internas/ lényegében mind az anyai oldalhoz tartoznak. 1./ "A cselekedetek rossz jelke vagy gonosz akaratja: ha ti. a szándékoló a cselekedet kártékony következtetését a tilalmasságát ismerve, vagy legalább könnyen álltathatván, azokkal nem gondol, vagy a mellett is, hogy rossz voltokat előre látja; még is feltett szándékának előírása végett a cselekedetet elkövetni nem átalija".⁵⁰

A fenti "beljegy" az elkövetés módját próbálja elemezni, de csupán fásikerrel. Mint az ismeretes, a büntetőjogtudomány használta a gondatlanság és a szándékoság fogalmát, sőt nemcsak használta, de ki is dolgozta annak elméleti alapjait is. /L. fentebb./ Szerzőnk e fogalmakkal mégsem operál megfelelően, bár kezdetben úgy tűnik, hogy a

"rossz lélek" a gondatlan, a "gonosz akarat" pedig a szándékos elkövetési módot jelentené, de a további sorok arról győznenek meg minket, hogy nem erről van szó, hanem a szándék ma is használatos kétfős felosztásáról, nevezetesen a dolus directusról és a dolus eventualisról. Máltáfy hiányolhatjuk tehát a gondatlanság definícióját, megfogalmazását a fenti meghatározásból.

Havas a továbbiakban csak az előbbi beljegy minősítő eseteit említi meg: 1./ "Nevelt a közveszedelmességet oly erőszak, mely ellen a feltett körülményekben állni, vagy kifogni nem lehet". 2./ "Valódi jele a közveszedelmességnek a különös merészség". 3./ "Közveszedelmes a tett, ha az ravasz, álnok módjai követetett el". 51

Végezetül Havas tanulmányának elemzésekor nem mehetünk el szó nélkül azon megállapítások mellett, melyeket a szerző a "Büntörvény okfőjének gyakorlati használatáról" mond. E megjegyzések azért is érdemelnek különös figyelmet, mert Havasnak, mint arra ő is utal a gyakorlatból, tapasztalatszerzésre bőven nyílt alkalmak: "hazánk legnépesebb városának tisztii ügyésze lévén, mindennemű gonoszítottak ellen hivatalos ügyelést szakadatlanul folytatni köteleztettem, kész alkalmat nyertem a büntörvényi mind elméleti, mind pedig tapasztalásra épült, avagy gyakorlati ismeretek szerzésére, s a mindenféle - rágóka felhozott, és többször változtatott rendszerek, valamint, számos, néha igen nevezetes bünesetek vizsgálására megítéltsére, és a különös körülményeik egybevetésére". 52

"A büntörvénykezésbe - írja a továbbiak során - háromféle személynék lehathatósb és fő befolyása vagyon, úgymint a./ Büntörvényhozónak, b./ Büntörv.alkotónak, c./ büntörv. bírónak." 53

Látható, hogy szerzőnk mivel bizonyos elméleti kérdéseket nem lát világosan, már a tanulmányában is néhány nem egészen ártó megállapítást tesz. Ha alaposabban meg-

vizsgáljuk azonban mondanivalóját, csaknem mindig helytálló végkövetkeztetéseire bukkanunk. Ilyen például az a megállapítás is, amelyben arról ír, hogy a törvényhozónak a büntörvény meghozatalakor szem előtt kell tartani a büntörvény okfőjét, "mert csak az okfő tudása által ismerheti a felfogott tárgynak milyent, természetét, léthatárát és számos különösségeit, csak ezáltal tudhatja meg, milyen tételeket kell általában, és melyeket nevezet szerint a büntörv. sorába iktatni, a büntőség meghatározására nézve minő szabásokat felállítani a gonoszítottak osztályozásában minő lápcsókat megállítani". 54

Havas hosszadalmasan kitér a büntörv.alkotó feladatainak taglalására. Ezek a megállapításai eljárásai vonatkozásban jelentősek. A vizsgáló bíró feladata a büntörv.alkotó tárgyalásaihoz szükséges adatok kinyomozása és összegyűjtése. E feladatot a büntörv.alkotó csak akkor tudja megfelelően megoldani, "ha a fön megállapított okfő vezérli munkálkodását", így a vizsgálóbíró csak a büntörv.alkotóval kapcsolatos körülmények felderítésével foglalkozik.

A tanulmány a büntörv.alkotó köteletségéről teszi, hogy kutassa az elkövető szándékát, általában a büntörv.alkotó alkizatotkat. A szerző itt már nem feleltet el a gondatlanságról sem: "első kötelessége a vizsgálóknak azt kihozni, hogy a szerző azon tőre önkényessere, s előre meg-gondolva, s eltökélve vetemedett, vagy csupán gondatlanul talán többé vagy kevesebbé károszerítette stb." 55

A vizsgálót végző bíróknak az elkövető szubjektumát is megfigyelés alatt kell tartania.

A szerző legutoljára a büntető ügyekben itálkező bíróknak ad utmutatást. "Büntörv.alkotó nézve a büntörv.alkotó mely újabb írói azt kívánják, hogy egész munkálkodások csupán csak a bűn eset törvény alá vevésére, a vagy a kiszabott törvénynek az elkövetett bünesetire alkalmazására szorítva s kalandolva, s minden bár milylen igazságos önkény vagy

is inkább szabad akarja a bírónak a megítélésből kitiltva, s kiárvá legyen." Havas e nézetekkel - melyek a csiszitikus törvényalkotás elvét vallják - szilárdan szembeáll, mikor ugy ír, hogy nincs "oly kimerítő s tökéletes büntörvény, " mely minden egyes bűnre alkalmazható volna. A jogszabály alkalmazásánál nem lehet csupán a nyelvtani értelmezést használni. "Iitera occidit, Spiritus autem vindictam".

Havas józsei egyellen büntetőjogi művét akkor adták ki, midőn a szerző már az egyetemen semmilyen kapcsolatban nem állott. Ennek kihangsúlyozására azért van nagy szükség, mert ugy tűnik, e kérdés nem teljesen tisztázott a büntetőjogtörténetével foglalkozók között. Az Angyal-szerminárium idevonatkozó anyagának írója ugyanis azt állítja, hogy Havas 1831-ig a kar dékánja volt. Nem ezt igazolják a kar levéltári adatok, amelyek arról számolnak be, hogy szerzőnk 1828 szeptember 3-án lemondott dékáni tisztéről. Erősen vitatható továbbá a fent nevezett szemínárium által kiadott könyvben Kontra Ferenc azon állítása is, hogy Havas nyilvános rendes tamárként oktatott és tevékenykedett a karon. Helyettes volt csak /mint arról ő maga is ír, 1823-27-ig/, s őt jogágnak oktatónak sorában Szibenlisz Mihály követte. Szibenlisz 1827. augusztus 21-én nevezték ki a Római jog, hábfri és büntetőjog tanszákra, hol két évig oktatta a jogászifjúságot.

- o - o -
IV.

Szibenlisz Mihály és büntetőjogi jellegességei:

Szibenlisz oktatói és tudományos tevékenységéről meglehetősen kevés adat áll rendelkezésünkre. Ami pedig büntetőjogi tevékenységét illeti, Szibenlisz keveset tett a jog- és tudományának kifejlésztése érdekében. Ő ugyanis inkább

természettudományi és római joggal foglalkozott mélyebben. Hátrahagyott két munkája is e két jogág köréből iródott Institutiones juris privati Romani és Institutiones juris naturalis címmel. A professzor büntetőjogi nézeteivel is csupán a természetjogi tanökönyvből ismerkedhetünk meg. E kantianus elveket elfogadó művben megállapítja, hogy a büntetőjog az állam belső rendjének biztosítását szolgálja. Szükséges tehát egy olyan szervezet, mely "a jogrend háborítását in ipso fonte meggátolja". A szerző taglalja a büncselekmény fogalmát is. A büncselekményeket közvetlenségére és magánvétségére osztja. /Delictum publicum et delictum privatum./ E cselekményeket tevésével és mulasztással lehet elkövetni. A büncesség alakzatok szerint a büntettek kulponusok és dolozusok. Szibenlisz a büncselekmények stádiumát vizsgálva megállapítja, hogy eredetfny szerint a büntett lehet kísérlet és lehet befejezett büncselekmény. Az elkövető, ha egyedül viszi véghez tettét: auctor; ha többen teszik a törvénybe ütköző cselekményt: coacutores.

Érdekes közlelbről szemügyre venni a professzor büntetési elméletét. Szerinte a büntetés: malum sensibile. A jogrend fenntartásának eszköze a büntetés, melyet az emberek bünelkövetési hajlamával kell szabdoszezeni. E szabdoszezés pedig a törvényhirdetésével és alkalmazásával oldható meg. Ezt az elméletet már Kochelichnál is érintették. Szibenlisznál a büntetés terjedelme a társadalomra való veszélyességgel arányos. A halálbüntetés alkalmazását lényegében helyesli.

Ejéjársi kérdésekben kifejtett álláspontja a maga korában haladónak tekinthető. A tortura szerepéről szólva megjegyzi: a tortura corporális alkalmazása nem engedhető meg.

Szibenlisz fent röviden ismereteltett nézetei, ugy

Gondoljuk, elférgesek ahhoz, hogy e haladó tudást értem-
nek megfelelően helyezhük el a kar büntetőjogot oktató ta-
nári sorában.

- o - o -

V.

Henfner János és az első teljes egyetemi előadás-
jegyzet

Szibentisz 1834-ben történi hírtelen halálával a ka-
ron ismét megüresedett a római, hűbéri és a büntetőjog tan-
szék. Az oktatást egy éven keresztül helyettesítéssel oldót-
ták meg a tárgyakból. A meghirdetett vizsgára nyolcan jelent-
keztek, közöttük öt jogakadémiai tanár is. A bícsi államta-
nács véleménye alapján a pályázatot, s vele együtt a tanszék-
ket is Henfner János nyerte el.⁵⁸

Henfner oktatói tevékenységének átrájkelse előtt
néhány szóval szűkeágesnek éreztük vázolni a kar oktatási
rendjét ebben az időszakban.

Az 1835/36. tanév kinyomtatott tanrendje⁵⁹ azt bi-
zonosítja, hogy a büntetőjogot a hűbéri joggal együtt a II.
és második felévben adták elő. Büntetőjogból a kötelezően
előírt tankönyv még mindig a Vuchettich Máttyás által írt
Institutiones Juris Criminalis volt. A tárgyat délelőtti
és délutáni órák elő 9-10 óra között. A délelőtti
óra volt a tulajdonképpeni előadás, míg délután a halgá-
tókól bírószókat alakítva egyes jogeseteket beszélték
meg. Ez minden, bizonytal a mai szemléletű gyakorlatok e-
lője volt.

Henfner Jánost 1835. szeptember 3-án nevezték ki
a tanszékére. Ezt megelőzően a zágrábi akadémian a politti-
ca és ius cambio-mercantilis, valamint a camerallistica

tanára volt. E tárgyakból publikációja is jelent meg 1831-
ben "Introductio in oeconomiam politicam alias nationalem
ad recentissimos scientiarum politicarum progressus
exacta cimel, Pesten ad ják ki nagy jelentőségű római jogi
tankönyvét. Közireben található statisztikai előadásaink
jegyzete. Az egyetemi könyvtárban őrzik Búnjogi előadásai-
nak jegyzetét is. Az magától írtetődő, hogy dolgozatunkban
a büntetőjog kizártaát fogjuk alaposabb vizsgálata alá von-
ni. Tasszük ezt azért, mert karunkról jóformán ez az első
magyar nyelvű előadásjegyzet, mely azonban tartalma miatt
is bővebb tárgyalást igényel.

Henfner büntetőjogi előadásai három témával foglal-
koztak:

- Bevezető eszmék
- Anyagi büntetőjog
- Alaki büntetőjog

I. Bevezető eszmék:

Előadásainak ebben a részében a professzor a bün-
tetőjog alapfogalmaival ismertette meg hallgatóit. Meg
kell jegyeznünk, hogy e helyütt több olyan meghatározással
is találkozunk, melyek kétségtelven előremutatók és hatá-
rozott fejlődést jelentenek a magyar büntetőjogtudományban.

"A bünjog tárgyalag büntetvények összege, amelyleg
azok tudássa",⁶⁰ állapítja meg e jogág tárgyalásának beva-
zetőjében. A büntetőjognak két ágáról beszél, nevezetesen
a "bölcsészeti bünjogról", mely e jogág elméleti megalapó-
zásával foglalkozik, továbbá a "tevéleges anyagi bünjog-
ról", amelynek általános része a büntetőjogszabályok álta-
lános elveit, különös r'sze az egyes büncselekményeket és
az ezokra kiszabott büntetéseket tárgyalja.

Henfner abban a vitában, mely valamenyvi büntető-
jogszt e korban véleményvívávitásra inspirált, a bünte-

tő jogi helyzetének meghatározását illetően sajátos álláspontot foglalt el. "A büntjog fogalmánál fogva sem a nyilván, sem a magánjoghoz nem tartozik, hanem ő n á 1 1 ő jőget képez".⁶¹ Ezt a megjelölésű álláspontját szerzőnk tette meg elsőként a magyar büntetőjogtudomány művelőjéi közül.

A jegyzet "A büntörvények hozása és kihirdetése" című részét a büntörvények hozása és kihirdetése" címszó alatt írta azokat a szerveket, melyek büntetőjog-szabályokat hozhatnak. E szakasz bőven ismereteli a jog-szabályok szemlélyi és tárgyi hatályával kapcsolatos kérdéseket is. Ennek során megállapítja, hogy "A büntörvények kihirdetése nélkül kötelezőnek mondhatjuk, kik belső-dön bünt követnek el, legyenek azok honfitársak vagy idege-nek."⁶²

A professzor - csakugy mint előző - megállapítja, hogy a büntetőjog anyagi és el ki része oszlik, bár hozzáfeszti, hogy a büntetőörvényeken szoros értelemben csak anyagi szabályok értenődök. Véleménye szerint a büntetőket büntetőjogszabályok által kell státuálni, mégpedig úgy, hogy "Mindenkor cselekvések és mulasztások büntőknek nyilvánítandók: melyek a jogi és erkölcsi rendet veszélyeztetik, megsértik és melyek a tettesnek vétküli beszámíthatók."⁶³

Hemfner büntetőjogi jegyzetével kapcsolatban bővebben ki kell térnünk azokra az elméletekre, amelyeket ma büntetői elméleteknek nevezünk. Dolgozatunkban ugyan már röviden érintettük e problémaköröt, most azonban a professzor e ponton elfoglalt álláspontjának vizsgálatakor helyszínelőnek tartjuk, hogy erre a kérdésre visszatérjünk.

Mielőtt Hemfner koncepciójával megismerkednénk, foglalkoznunk kell azokkal az elméletekkel, melyeket a professzor nem fogadott el. "Kérmelyek közül tüzik ki a

a gonosztevők javítását, mások a példabádat, mely által ti. a többi polgárok hasonló bűn véghérvitelétől visszatartassanak".⁶⁴ Mint látható itt a szerző a relatív büntetés elméletek egyikével. Másikkal próbál vitába szállni. Ezeket a teóriákat nem tárgyalja rendszeresen. A relatív elméletek sorában ugyanis két jelentős csoporttal kellett volna foglalkozni, nevezetesen az úgynevezett elrettentési elméletekkel és az azt felváltó javítási elméletekkel. E kétöt Hemfner együtt említ, polemizálva velük: "Azonban, ha ezek volna a főcsoportok, vagyis alapjai a büntetésnek, akkor a büntetésnek, melyet színelni is lehet, a gonosztevőt, a büntetésnek alól fel kellene szabadditardia és igazságtalan volna a büntetés, amikor bizonytalan, világon s gonosztevő példája másokat hasonló ténnyre ingerelten".⁶⁵

A szerző véleménye szerint ezek az álláspontok azért nem helyesek, mert a büntetőjogszabályoknak csak szociálisan meg kellene határozni valamenyri elkövetési módra, stb. a meg-felöl büntetésekét, ez pedig lehetetlen. Ha pedig javítás volna a cél, akkor a halálbüntetés alkalmazása megengedhetetlen volna. Az elrettentési elméletekkel szemben megjegyzi, hogy "büntetni az embert, hogy példánul szolgáljon arról volna, mint őt dolog ugyanánt használni mások számára, mi azonban a személységi joggal ellenkező".⁶⁶

Szerzőnk az elégtételt hangzókat szerzőkkel is vitába száll /pl. Aquinói Szent Tamás/. Megállapítja ugyanis, hogy "Kik az elégtételt m ndják a büntetések céljának, azok vagy a sértett személy helyreállítását zavarják össze a büntetés fogalmával, vagy elreledik, hogy kegyetlenséget árul el másoknak erőszakkal i fnyításon keresztül elégtételt."⁶⁷

Számonkra legfrissebb az a kritika, melyet Hemfner a Feuerbach által képviselt - Vuchetich által átvett - elméletét illető. A professzor szerint ez a teória a kérdést nem képes megoldani, mégpedig azért nem, mert "azt más kár-

dással mellőzik el. Kérthogyna a fenytő törvényeknek fő célja az volna, hogy a bűntettek kárpótlása a polgárokat a büntetettől vissza ijessze, akkor bizonyára ezen fenyegetésnek nem a törvénykönyvben kellene lapangniuk, hanem szűkség volna azokat gondosan vérsni a polgárok lelkeibe".

Henfner a továbbiakban kifejti, hogy a büntető törvényeknek nem elsősorban a pszichológiail kényeszer alkalmazása, az általános megelőzés megvalósításának célja, hanem annál inkább az, "hogy előltsassák a büntetési jog egykorládbat való visszaálás, hogy senki a bírák kedvesése, vagy gyűlölete, tudatlansága, vagy önkénye következtében az igazságos büntetést, se igazságatlan büntetéssel ne terheltessék".

Szerzőnk álláspontja szerint tyves a Feuerbach elmélet azért is, mert szűkségtelen a fenyegetés a büntető törvények által, "miván maga a természet szivvé véste mindenkiné, hogy büntetésre méltó az, ki másit álnokni sért meg". A büntetésekné ugyanis kétféle célja van. "Távlatbbi célja jogainak biztosítása; a legközelebbi célja a bűntésekné pedig az, hogy a sértés a sértő személyre essék vissza, mert a büntetési jog a visszahatas bályegét viselő és foglalja magában jogainak természetes szentesítvívnyét".

Ez a nézet lényegében nem más, mint visszavetítés az abszolút elmélethez, mely azt hangoztatja, hogy a bűntetés alkalmazására csupán azért van szűkség, hogy helyre-álljon a jogrend. Peccatur, quia peccatum est, állítják e nézetet vallók és ezt teszi Henfner is, aki mint látjuk, ebben a kérdésben nem a haladó álláspont véőőjéért í-lett fel, még akkor sem, ha megálliti, hogy "mellékes s másod célja s fogamata pedig lehet a büntetésekné mind a gonosztervők javítása, mind a példaadás, mennyiben tudá millik a büntetéssel egyike vagy másiká együttjár, vagy legalább járhat".

Ezen elméleti megalapozás után a professzor a bűntetésrel, mint konkrét fogalommal is foglalkozik. Nézete szerint a bűntetés olyan fizéki és erkölcsi rossz, melyet a törvényhozó a bűn törvény megszerzésére szab ... a bűntetés a legkatharósabb eszköz az álladalomban jogi és erkölcsi rendet biztosítani és föntartani". 71 A bűntetés nem lehet hosszú, s nem is lehet súlyosabb, mint a veszélyeztetett jogi tárgyhoz fűződő társadalmi érdek.

Mint emittetik Henfner a büntetőjogi előadásainak második támköréft az anyagi büntetőjog általános részének tárgyalása képezte.

Henfner büntetőjogi kézirata az "anyagi bűnjog" általános részének első pontjaként a bűncselekmény fogalmát határozza meg: "A bűn oly cselekvés vagy mulasztás, melyre a büntetőjog büntetést szab. E bűncselekmények nyilvános és magán bűntettekre oszthatók". Érdekes a professzor azon osztályozása, mely a bűntetteket az elkövetők szempontjából vizsgálja: nevezetesen megkülönböztet közönsgés és különös bűntetteket, vagyis: "melly mindenki, vagy csak bizonyos személyek által elkövethető". 72

A jegyzet isméri a materialis és immateriális bűntett közötti különbséget is. A bűncselekmény kálláket közül kihangsúlyozza a Nullum crimen sine lege elvét. "Semmi bűntetés törvény nélkül". Henfner szemben Vouchtichel azt a nézetet vallja, hogy "törvényi személy, mint ilyen bűntettet el nem követhet, következőleg nem is büntethető". 73

A professzor az egyetem oktatói közül elsőként említeti a tényállás fogalmát, sőt azt hosszan ki is fejti. "A tényálladék a bűn fogalmához megkülönböztető ismérvek és körülményeknek összege". A tényállásnak azonban nála még csak két eleme van, nevezetesen: alanyi és tárgyi tényállások. Alanyi tényállás elemként a bűnság két alakzatát taglalja, míg tárgyi tényállásaként magát a jogszáftást is-

meri el. A szándékosságuk a szerző szerint két további eleme van: 1./ a tudatos akarat-elhatározás és 2./ az okozati összefüggés. A bekövetkezett eredményt illetően a dolus lehet határozott és határozatlan. A határozatlan szándékos-ságnak két fajtája van, nevezetesen: az esetleges szándék, valamint a vagylagos szándék. "Határozatlan a szándékosság midőn a tettes az általa előre látható kifizetése eredményeket vett célzatba. Ez ismét vagylagos, midőn a tettesnek közönyös bármely eredmény következzék le. vagy esetle-ges, midőn a tettes egy bizonyos eredményt tűzött ki, de emellett a másik eredményt is akarta".⁷⁴ E meghatározások a későbbi nézőpontból természetesen támadhatók, ennek ellenére a fogalom tisztázásuknál a büntetőjogtudományra kitérés-kívüli pozitív hatást egykoroltak. Hiányolhatjuk ugyan a szándék és a célzati megkülönböztetést, de meg kell je-gyeznünk, hogy ezt még jóval később sem tesszük meg a büntetőjogászok.

Az alanyi tényálladék másik eleme a gondatlanság.

Elméleti jelentőségű az a megállapítás, miszerint a gondat-lanságnak nincsen kísérlete.

Hemfner is különbözőket tesz a befejezett és a kísér-leti stádiumban lévő cselekmények között, megállapítva, hogy "csak befejezett bűnt lehet törvény szabta büntetéssel fenyi-teni". A bűnhalmazati tárgyalásakor nem találkoztunk olyan új vonásokkal, melyek a fogalom meghatározását gazdagították volna". A bűnről csöndülete vagy alaki, vagy anyagi, a bűnt egy vagy több cselekvés által több bűn követettik el".⁷⁵

A jegyzet harmadik fejezete a különböző r'sszel foglal-kozik, melynek tárgyalása meghaladná dolgozatunk határait. E helyütt tehát csak röviden tudunk teret adni Hemfner ide vo-nakozó nézetének. A szerző két szakaszban tárgyalja az e-gyes büncselekményeket. Az első szakasz "az egyeseket sártó büntetéseket" ismerteti. Eszerint ide tartozik a gyilkosság a testi és szabadság sártése, a javak körüli jogok sártása. A

Javak körüli jog sártása körében tárgyalja a lopást, a sikk-kasztást, a zsarolást és a együtogatást. A második szakasz a közjogokat sártó egyes büncselekményeket tárgyalja.

A fentiekben tárgyalt jegyzet szerzője az 1848-as formadalom kitöréséig oktatta a magyar jogászifjúságot a büntetőjog elveire és tételles szabályaira. A formadalom és a szabadságharc időszakát, valamint az azt követő évtizedek-ben a büntetőjog oktatásának fejlődésével e tanulmányunkban nem foglalkozhatunk, nemcsak azért nem, mert az több éves kutatómunkát igényel, hanem azért sem, mert maga az általunk itt tárgyalt anyag is még további elmélyítést és kiszá-le-sítést igényelne. Ez a kiszélesítés elsősorban az egyetem és a jogi akadémiák, valamint az egyetem és a külföldi jo-gi karok büntetőjogi oktatási anyagának összehasonlításából állana, továbbá foglalkoznunk kellene az ok-tatás és a Eya-orkolat relációjával is. E további feladatok megoldására a-zonban a jelen dolgozatunk keretein belül nem vállalkozha-tunk.

LÁBJEGYZETEK:

- 1/ Ret. Educ. 198. §.
- 2/ A büntetőjog oktatásának megszervezési korszakát Kovács Kálmán professzor dolgozta fel. Jogtudományi Közlöny 1967. V. 280. old.
- 3/ I. Jogtudományi Közöny 1967. V. 280. old.
- 4/ Osizmadis Andor: a hazai jog oktatása a 18. sz. második felében és Husztly István Jurisprudentia practica. Jogtudományi Közöny, 1967. III-IV. sz.
- 5/ Jogtudományi Közöny, 1967. V. 286. old.
- 6/ Ürményi biztosi jelentése, Or. Cenz. Gazt. /Pavlér után/.
- 7/ Büntetőjogász professzorok a Pázmány Egyetemen, Angyal-szeminarium 1942. 45. sz. 14. old.
- 8/ Erről lásd bővebben: Hajdu János: Adalékok a magyar büntetőjogi kodifikációs kísérletekhez. Jogtörténeti Tanulmányok I.
- 9/ Assettiones ex Jura criminali, quas determinato semestri secundo in regia scientiarum universitate Pestiensis Anno MDCCCXVIII. Mense Augusto. Publice propugnandis successit D. Emericus Káthényi de Keselokeo. E prelectionibus Joseph Stur. Egyetemi Könyvtár Kézirat. Bg. 2891.
- 10/ Husztly: Jurisprudentia practica III. 10.
- 11/ Kornis Gyula: A magyar művelődés eszményei
- 12/ Eckhart: A jog és Allamtudományi Kar története 325. old.
- 13/ Jencs Árpád: Vuchetich Kátyás 9. old.
- 14/ Jencs Árpád: Vuchetich Kátyás 12. old.
- 15/ Fayer László: Büntetőjog 62. old.
- 16/ Szelenács Pál: A fenyítő törvényeségi magyar törvény. 5. old.
- 17/ Vuchetich Kátyás: Institutiones Iuris Criminalis 6. old.
- 18/ Szelenács, i.m. 3. old.

- 19/ Pavler Pavdani: Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez. Bp. 1878. 106. old.
- 20/ Szlemenics, i.m. 47. old.
- 21/ Vuchetich, i.m. 52. old.
- 22/ Szlemenics, i.m. 51. old.
- 23/ Vuchetich, i.m. 75. old.
- 24/ Vuchetich, i.m. 76. old.
- 25/ Szlemenics, i.m. 54. old.
- 26/ Vuchetich, i.m. 79. old.
- 27/ Szlemenics, i.m. 55. old.
- 28/ Vuchetich, i.m. 88. old.
- 29/ Szlemenics, i.m. 64. old.
- 30/ Szlemenics, i.m. 65. old.
- 31/ Vuchetich, i.m. 94. old.
- 32/ Szlemenics, i.m. 67. old.
- 33/ Szlemenics, i.m. 68. old.
- 34/ Vuchetich, i.m. 50. old.
- 35/ Szlemenics, i.m. 103. old.
- 36/ Vuchetich, i.m. 135. old.
- 37/ Vuchetich, i.m. 135. old.
- 38/ Vuchetich, i.m. 228. old.
- 39/ Büntetőjogász professzorok a Pázmány Egyetemen; Szemle-
névumi emlékkönyvek 1940/41. tanévben. Budapest,
1942. Szerkesztik: Dr. Bertl Emil és Dr. Jenos Arpád.
- 40/ Havas József: Gondolatok a Büntetőjogi okfőgyűlési /prin-
cipimáról/, és annak gyakorlati hasznáról. Tud. gyűjt.
1831. II. kötet, 7. old.
- 41/ Tanulmány a Vörösmarty által szerkesztett Tudományos
Gyűjtemény II. kötetében jelent meg /4-24. old./ Szá-
chenyi Könyvtár, folyóirat H. 3106. ltsz.
- 42/ Uo. 6. old.
- 43/ Uo. 6. old.
- 44/ Uo. 8. old.
- 45/ Uo. 8. old.

- 46/ Uo. 10. old.
- 47/ Uo. 10. old.
- 48/ Uo. 10. old.
- 49/ Uo. 12. old.
- 50/ Uo. 13. old.
- 51/ Uo. 14. old.
- 52/ Uo. 5. old.
- 53/ Uo. 16. old.
- 54/ Uo. 17. old.
- 55/ Uo. 18. old.
- 56/ Uo. 20. old.
- 57/ Büntetőjogász professzorok a Pázmány egyetemen /29.
old./.
- 58/ Staatsrat 1835:4415. /Eckhart, i.m. 351. old./
- 59/ Staatsrat 1835:2134. /Eckhart, i.m. 330. old./
- 60/ Henfner János: Büntetőjogi kézikönyv /előadásjegyzet,
Szerk.: Dercsányi László ügyvédhelyettes /Egyetemi Könyv-
tár B. 114. /továbbalakban: I.m./
- 61/ I.m. 2. old.
- 62/ I.m. 3. old.
- 63/ I.m. 4. old.
- 64/ Henfner saját kézzel írt büntetőjogi jegyzete, Egyetemi
Könyvtár B. 114.-II. 3. old.
- 65/ Henfner, i.m. 4. old.
- 66/ Henfner, i.m. 4. old.
- 67/ Henfner, i.m. 5. old.
- 68/ Henfner, i.m. 5. old.
- 69/ Henfner, i.m. 6. old.
- 70/ Henfner, i.m. 7. old.
- 71/ Henfner, i.m. 9. old.
- 72/ Dercsányi jegyzete 6. old.
- 73/ Dercsányi, i.m. 9. old.
- 74/ Dercsányi, i.m. 11. old.
- 75/ Dercsányi, i.m. 12. old.